

L'AMBAIXADA DEL SENYOR DE GILET (1655-1656). LA RELACIÓ DE LA MONARQUIA I EL REGNE DE VALÈNCIA A MITJANS DEL SEGLE XVII

Miquel Fuertes Broseta

Resum: En aquest treball s'analitza l'ambaixada del senyor de Gilet, que va ser enviat en nom del Regne de València per a denunciar algunes de les transgressions de les lleis comeses pel rei i els seus ministres. El senyor de Gilet va desenvolupar la seua tasca com a ambaixador entre 1655 i 1656, just després de la fi de la Revolta Catalana, per aquesta raó moltes de les protestes es basaven en la activitat de la Corona durant la guerra. Açò fa aquest episodi molt interessant a l'hora d'observar com eren les relacions entre rei i regne en un context en el que la situació política estava canviant amb rapidesa i l'enemic comú i el perill en les fronteres havien desaparegut.

Paraules clau: Regne de València, ambaixada, contrafurs, estaments, relació rei-regne, monarquia, segle XVII.

Abstract: This work analyzes the embassy of the lord of Gilet who was sent in name of the Kingdom of Valencia to report some transgressions of the law that were done by the king and his ministers. The lord of Gilet was ambassador between 1655 and 1656, just after the end of the Revolt of the Catalans, for that reason many of the complaints are based on the activity of the crown during the war. It makes this episode very interesting to see how are the relationships between king and kingdom in a context when the politic situation was changing very fast and the common enemy and the danger at the border had disappeared.

Key words: Kingdom of Valencia, embassy, *contrafurs*, estates, relationship king-kingdom, monarchy, seventeenth century.

EN els últims anys s'ha viscut un increment en el nombre de publicacions sobre les ambaixades de les províncies a la Cort. Un tema que s'ha vist com l'entrada en contacte d'un territori amb el seu senyor. Per al regne de València no podem dir que siga un nou tema d'estudi,¹ encara que recentment ha despertat un major interès, exemple d'açò són els treballs de Car-

¹ Ja al 1967 José Antonio Martínez Bara va realitzar una comunicació sobre la missatgeria que a l'any 1586 va ser enviada a Felip II. J. A. Martínez, "'Missatgeria' enviada a Felipe II en 1586 por el reino valenciano" en *VIII Congreso de la Corona de Aragón. III. La Corona de Aragón en el siglo XVI, vol. II*, València, 1973, pp. 197-214.

men Pérez,² Emilia Salvador,³ Rafael Benítez⁴ i els de Lluís Guia.⁵ En un espai geogràfic més ampli destacaríem la publicació d'Antonio Álvarez-Ossorio centrada en el cerimonial i la figura de l'ambaixador de les províncies de la Monarquia.⁶ Però les majors aportacions sobre aquest tema han vingut des de l'àmbit municipal, de la mà de David Bernabé i els seus treballs sobre els síndics i ambaixadors de la ciutat d'Oriola.⁷

En tot cas, aquests estudis demostren la importància d'aquest mitjà a l'hora d'establir una comunicació entre els súbdits i el monarca, i centrant-nos en el cas de les ambaixades en nom del regne de València encara ho és més, ja que la cada vegada menys freqüent convocatòria de Corts deixava amplis períodes de temps sense el principal escenari de la dialèctica entre rei i regne.⁸ Així doncs considerem interessant aproximar-nos a les ambaixades com un mecanisme d'interlocució complementari a les Corts i que, degut al declivi d'aquestes durant l'Època Moderna, va adquirir un cada vegada major protagonisme, sobretot a partir de 1645 quan es van convocar les últimes Corts del període foral. L'anàlisi de les ambaixades organitzades des del regne de València s'ha vist íntimament lligat a una altra qüestió força interessant, la representació política del regne, un tema que ha sigut

² C. Pérez, "Centralisme monàrquic i resposta estamental: l'ambaixada valenciana del senyor de Cortes (1667-1668)", en *Pedralbes*, núm. 13-1 (1993), pp. 327-340.

³ E. Salvador, "Un ejemplo de pluralismo institucional en la España moderna. Los estamentos valencianos" en *Homenaje a Antonio de Béthencourt Massieu*, vol. 3, 1995, pp. 347-365.

⁴ R. Benítez, "La representación del Reino de Valencia fuera de Cortes: la embajada del marqués de Benavites y las armas del Reino" en *Saitabi*, núm. 60-61, València, 2010-2011, pp. 303-325.

⁵ L. J. Guia, "A la cerca de l'horitzó: la noblesa valenciana i l'ambaixada de senyor de Borriol de 1654", en *Saitabi*, núm. 51-52 (2001-2002), pp. 315-335. L. J. Guia, "La Junta de Contrafurs uns inicis conflictius" en *Saitabi*, núm. 42 (1992), pp. 33-45.

⁶ A. Álvarez-Ossorio, "Ceremonial de Palacio y constitución de monarquía: las embajadas de las provincias en la corte de Carlos II" en *Annali di Storia moderna e contemporanea*, núm. 6 (2000), pp. 227-358.

⁷ D. Bernabé, *El municipio en la Corte de los Austrias. Síndicos y embajadas de la ciudad de Orihuela en el siglo xvii*, València, Institució Alfons el Magnànim, 2007. Y també, molt més sintetitzat en: D. Bernabé, "Las embajadas municipales como ámbito de relación política con la corona al margen de las Cortes" en R. Ferrero i L. Guia (eds.), *Corts i Parlaments de la Corona d'Aragó. Unes institucions emblemàtiques en una monarquia composta*, València, Edicions de la Universitat de València, 2008, pp. 429-444.

⁸ Sobre la escassetesa de convocatòria de Corts i les seues possibles causes va escriure algunes pàgines Emilia Salvador en les que senyalava tres factors com a causa de la pèrdua de vitalitat d'aquesta institució: el reduït nombre de convocatòries, el possible deteriorament del contingut dels Furs i Actes de Cort i la progressiva dissolució de les seues funcions. E. Salvador, "La atonía de las Cortes valencianas durante los Austrias menores" en R. Ferrero y L. Guia (eds.), *Corts i Parlaments de la Corona d'Aragó. Unes institucions emblemàtiques en una monarquia composta*, València, Edicions de la Universitat de València, 2008, pp. 349-362.

fruit d'un intens debat historiogràfic i del que en aquest treball no podem tractar amb profunditat.⁹

En aquest sentit en el nostre treball analitzarem l'ambaixada que Pere Arnau Llançol de Romaní, senyor de Gilet, va portar a terme en nom de la Junta de Contrafurs¹⁰ entre els anys 1655 i 1656. Sobre la qual ja va fixar l'atenció Sebastià García Martínez fa uns anys, encara així era un episodi que no havia estat estudiat en profunditat i per això hem considerat adient fer aquest estudi.¹¹

La tasca del senyor de Gilet en nom de la Junta de Contrafurs es va desenvolupar en un moment en el que la monarquia dels Habsburg es trobava en una delicada situació tant interior com exterior. Com es sabut, el context de la dècada de 1640 i especialment la Revolta Catalana van propiciar l'inici d'una nova etapa en la relació entre la Corona i el Regne de València. Certament, el perill a les fronteres del regne havia provocat que s'iniciés un període de col·laboració més estreta. Una aproximació provocada per l'interès comú en fer front als rebels catalans, doncs mentre que la Corona veia

⁹ És evident l'existència d'una disputa historiogràfica sobre qui assumia la representació política del regne fora de Corts, si bé els Estaments, bé la Diputació o bé ambdues institucions. Sobre aquest assumpte considerem molt útil el resum que va fer de la qüestió Vicent Giménez Chornet, en el que separava els autors en dos grups, segons atorgaren a una o altra institució aquesta funció política. Segons Chornet entre els defensors de la Diputació trobaríem a Gaspar Escolano, Martínez Aloy, Joan Reglà, Ernest Belenguer, Silvia Romeu –que no nega el paper dels Estaments– i Rosa Muñoz. Els arguments de tots ells foren rebutats en el dit article, ja que podríem considerar a Giménez Chornet posicionat en defensa dels Estaments com representants polítics del Regne. En aquesta mateixa línia trobem a autors com Llorens Mateu, Boix, Danvila o García Martínez (V. Giménez, “La representatividad política en la Valencia foral” en *Estudis: Revista de historia moderna*, núm. 18 (1992), pp. 7-28. A aquestes dos posicions caldria afegir una tercera, la d'aquells autors que defenen que cal superar aquesta dicotomia i que exposen que atribuir activitat política a un no implica necessàriament negar-la a l'altre, en aquesta línia destacaríem a autors com Emilia Salvador (E. Salvador, “Las Juntas de Estamentos en la Valencia foral moderna. Notas sobre su extinción” en *Josep Fontana. Història i Projecte social. Reconeixement a una trajectòria*, Crítica, Barcelona, 2004, p. 374) o Lluís Guia (L. Guia, “El Regne de València. Pràctica i estil parlamentari” en *Ius fugit*, núm. 10-11 (2001-2002), p. 909, nota 79).

¹⁰ Aquest organisme va crear-se a les Corts de 1645 entre els furs 14 i 29 modificant substancialment el mecanisme de denúncia dels contrafurs, simplificant el procés i sobretot permetia superar l'obstacle d'haver-se d'aprovar la presentació dels greuges mitjançant la decisió *nemine discrepante* de l'Estament Militar. L. J. Guia, *Cortes del reinado de Felipe IV. 2. Cortes valencianas de 1645*, València, 1984, pp. 138-144.

¹¹ Sebastià García va dedicar tres pàgines a aquesta ambaixada. El seu estudi sobre el tema va estar influït tant per les fonts, ja que només va usar la còpia del procés de l'ambaixada que es conserva a l'Arxiu del Regne de València, com per la temàtica de l'obra en que va incloure l'anàlisi, doncs l'autor només es va centrar en alguns dels temes relatius al bandolerisme i a les parcialitats, de manera que no va analitzar la totalitat dels contrafurs ni tampoc el procés de l'ambaixada. En tot cas la seua tasca ha servit com a punt de partida per a aquesta recerca. S. García, *Valencia bajo Carlos II*, València, 1991, pp. 173-175.

perillar la pròpia Monarquia, els Estaments temien que l'extensió de la revolta pogués trastocar els seus privilegis.¹²

Així mentre va durar aquesta conjuntura en algunes ocasions els Estaments miraren cap a altre costat mentre els ministres reials actuaven en contra del que estava estipulat en els furs, prioritzant la col·laboració, enfront la situació bèl·lica i la excepcionalitat de les circumstàncies, per damunt de la defensa de l'observança dels furs. De manera que tota una sèrie de greuges van quedar en l'aire a espera d'una protesta formal que no arribaria fins al 1655 quan es van posar en marxa els mecanismes creats a les Corts de 1645 per a la denúncia de contrafurs. Així, podem veure en aquest procés d'ambaixada el plantejament d'una reacció foral enfront d'una Corona que havia aprofitat el clima de col·laboració nascut de la Revolta Catalana per a reforçar la seua posició enfront de les institucions regnícoles. Es va esperar fins a que el perill en les fronteres minvés per a iniciar una protesta que arreglava moltes de les transgressions de la dècada anterior, així, aquesta ambaixada va ser la primera gran prova de foc de la Junta de Contrafurs,¹³ que sols havia tingut alguna activitat discreta des de la seua institucionalització en 1645.

En tot cas pareix que els Estaments no tenien planejada la protesta, o al menys no tan prompte, però una sèrie d'esdeveniments van accelerar la presentació dels contrafurs. El primer d'ells la imminent execució de Carlos Perpinyà. Sabem que la primera protesta formal al virrei sobre aquest assumpte es va produir al febrer de 1655 quan els Estaments no sabien que Montalto havia perdonat la vida al reu i encara pensaven que anava a ser ajusticiat.¹⁴ Així la protesta estamental que s'havia contingut durant anys es va desencadenar com a conseqüència d'un esdeveniment que a priori no era de la importància de la resta que posteriorment eixiren a la llum.

En aquesta ocasió es van presentar també un total de 9 contrafurs, que "*son los que tantas veces han pronunziado*" en paraules del virrei Montalto, que adduint defecte de forma es va negar a acceptar-los.¹⁵ Una setmana després els Estaments tornaren a acudir al virrei per a realitzar la denúncia dels greuges, aquesta vegada sí en l'estil i forma acostumats.

¹² Aquesta és una idea que ja va plantejar Lluís Guia fa alguns anys (L. J. Guia, *Cortes...*, pp. 28-29). Encara que més recentment també ha sigut motiu de reflexió per altres autors com Xavier Gil. X. Gil, "Conservación y defensa como factores de estabilidad en tiempos de crisis: Aragón y Valencia en la década de 1640" en *1640: la monarquía hispánica en crisis*, Madrid, 1991, pp. 44-101.

¹³ Lluís Guia ja va exposar les dificultats dels primers moments d'activitat de la Junta de Contrafurs, però en tot cas en aquest moments no es van exposar casos de l'entitat dels que es denunciaren durant l'ambaixada del senyor de Gilet. L. J. Guia, *La Junta...*, pp. 33-45.

¹⁴ ACA, *Consell d'Aragó*, Llig. 588, núm. 39/24 i ACA, *Consell d'Aragó*, Llig. 588, núm. 39/15.

¹⁵ Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), *Consell d'Aragó*, Llig. 588, núm. 39/24.

En el memorial que entregaren a Montalto es recollen els mateixos 9 contrafurs: 1. L'execució de Tomàs Anglesola sense procés ni sentència, 2. El càstig que s'havia donat a Joan Maria, l'esclau de la marquesa de Quirra, sense procés ni sentència, 3. El contingut d'algunes de les pragmàtiques publicades en els virregnats del comte d'Oropesa i de l'arquebisbe Urbina, 4. Haver enderrocat la casa a diversos particulars acusats de receptors de bandolers, 5. Haver empresonat en Morella al doctor Joan Baptista Valda sense fer procés, 6. El que no s'haguessin resolt els plets de Gaspar Joan Zapata a temps per a que pogués exercir el càrrec de racional, 7. Haver enviat al Penyó a Leandro Escalles sense procés ni sentència, 8. Haver ordenat que els impressors es reservaren en el seu poder 20 exemplars de cada llibre que imprimiren per a lliurar-los al Consell d'Aragó i 9. Que la sentència a Carles Perpinyà no podia executar-se perquè estava sent apel·lada.¹⁶

De tots aquests greuges la Reial Audiència va deliberar que en cap s'havia comés contrafur, i el Consell d'Aragó va ser del mateix parèixer,¹⁷ de manera que Felip IV va respondre al virrei que comunicés als Estaments que havia decidit fer gràcia al regne de revocar l'obligació dels impressors d'entregar els exemplars dels llibres per als membres del Consell. Per altra banda el rei accedia a que els Estaments acudiren a la Cort per a presentar-li els greuges si així ho consideraven necessari.¹⁸

Tanmateix a pesar de contar amb el vist i plau reial la tramesa de l'ambaixada va quedar paralitzada alguns mesos, i no es va reactivar fins que es va produir l'empresonament del marquès de Benavites i del seu oncle don Joan Bellví. Certament aquest va ser el punt d'inflexió que va provocar que es nomenés al senyor de Gilet, doncs es van succeir una sèrie de juntes de familiars seguides de juntes dels Estaments en les que es va prendre finalment la decisió d'enviar un ambaixador a la Cort.¹⁹ Un procés en el que va tindre especial rellevància l'Almirall d'Aragó, ja que gràcies a la seua acció –no lliure de violència, amenaces i pressions–²⁰ es va tramitar l'ambaixada.²¹ Així veiem com ja el propi procés d'organització i tramitació va estar completament influït pel fenomen de les parcialitats.

¹⁶ ACA, *Consell d'Aragó*, Llig. 589/52. Amb còpia en Arxiu del Regne de València (ARV), *Real Cancellaria*, 592 ff. 146v-149r.

¹⁷ Consideració del Consell d'Aragó. 2 de març 1655. ACA, *Consell d'Aragó*, Llig. 589/51.

¹⁸ Rei al virrei. 3 de març 1655. ACA, *Consell d'Aragó*, Llig. 589/53.

¹⁹ Aquest empresonament es va produir al juliol de 1655 per ordre del virrei Montalto que al·legava que aquests personatges no havien acomplit amb l'obligació de visitar al virrei cada vegada que els nobles entraven o eixien del regne. Així que finalment es va decidir enviar-los al castell de Xàtiva. ARV, *Real Cancellaria*, 590, ff. 164r-167r.

²⁰ El duc de Montalto es va expressar en els següents termes: "*Por los propios medios de exortaciones y amenazas se hizo el nombramiento del barón de Xilet*". ACA, *Consell d'Aragó*, 582, núm. 25/1.

²¹ El paper de l'Almirall d'Aragó va ser essencial per a que finalment es nomenés a l'ambaixador, doncs era un personatge molt influent dins del món de les parcialitats i no dubtava en

Finalment el 22 de setembre de 1655 els Estaments comunicaren al monarca el nomenament de Pere Arnau Llançol de Romaní com ambaixador perquè així ho requeria “la conservació y puntual observança dels furs, privilegis usos y bons costums”.²² El període entre finals de 1655 i principis de 1656 va passar amb escassa activitat, centrada principalment en l’assumpte del marquès de Benavites, els greuges que s’estaven fent contra l’Almirall d’Aragó i les discussions sobre com s’havien de donar les respostes al regne. Encara així s’entregaren altres memorials sobre nous contrafurs que no havien aparegut fins ara, com el de nomenar agutzils a més dels 14 estipulats als furs.²³ En tot cas, va ser a l’abril quan tenim notícia de que es van considerar a la cort els dos memorials definitius que van ser remesos al virrei amb carta d’11 d’abril per a que foren valorats per la Reial Audiència.²⁴

Lamentablement d’aquests dos memorials presentats pel regne només hem pogut analitzar les consideracions que sobre ells feren la Reial Audiència i el Consell d’Aragó,^{24bis} però no els documents originals. En tot cas, el primer memorial recollia 10 contrafurs: 1. El cas de Leandro Escalles, 2. L’execució de Tomàs Anglesola, 3. El càstig de l’esclau i el cotxer de la marquesa de Quirra, 4. El portar vagabunds i gent forçada a l’exèrcit, 5. L’enderrocament de cases de diversos particulars, 6. Els empresonaments de Joan Baptista Valda i del marquès de Benavites, 7. La sentència a

utilitzar la violència i les amenaces per a aconseguir els seus objectius el propi duc de Montalto comentava “*mientras durava el Estamento estuvo el Almirante con grueso de seguir en la casa de la conversación allí cerca, afectando en intrínseco y extrínseco*” (ACA, *Consell d’Aragó*, Llig. 591, núm. 10/2). Pareix ser que l’acció de l’Almirall en favor d’enviar un ambaixador no va agradar al virrei, doncs va enviar una sèrie d’informes demanant que fos enviat fora del regne. Finalment l’Almirall fou cridat per mitjà del president del Consell d’Ordres i va acabar residint en Ocaña (ACA, *Consell d’Aragó*, 582 núm. 25). Més informació sobre aquest personatge en L. J. Guia, “Dona, honor i bandolerisme: els ‘desordres’ de l’Almirall d’Aragó en la València del segle XVII”, en *Estudis: revista d’història moderna*, núm. 28 (2002), pp. 303-308. I també en: J. A. Catalá, “Consideraciones sobre el proceso de pacificación de la nobleza valenciana” en *Studia històrica. Historia Moderna*, núm. 14 (1996), pp. 155-172.

²² ACA, *Consell d’Aragó*, Llig. 588, núm. 39/31. Cal mencionar que aquest personatge, de forma simultània a la seua tasca com a ambaixador en nom del regne, va exercir la funció de síndic de la ciutat de València, ja que va intervenir per a entregar un memorial en nom de la ciutat, encara que pareix ser que la seua tasca va tindre escàs èxit, doncs Francesc Llorens, que més tard seria nomenat com a ambaixador del Cap i Casal, s’expressà de la següent manera: “*síndicos como el señor de Gilet no conseguían cosa del Consejo de Aragón*” (ACA, *Consell d’Aragó*, Llig. 614/7, ACA, *Consell d’Aragó*, Llig. 614/12).

²³ ARV, *Reial Cancelleria*, 592, ff. 161v.-163r.

²⁴ El rei al virrei. 11 d’abril 1656. ARV, *Reial Cancelleria*, 592, f. 149v.

^{24bis} Finalment hem pogut accedir a aquests memorials que hem trobat entre documents dels anys 1676 i 1677. ACA, *Consell d’Aragó*, Llig. 588, núm. 39/37, i ACA, *Consell d’Aragó*, Llig. 588, núm. 39/38.

Carlos Perpinyà, 8. La dilació del procediment de Gaspar Joan Zapata, 9. Que no es respectaren les franquesses dels veïns de la ciutat de València i 10. El nomenament de més agutzils dels fixats als furs. En el segon dels memorials es protestava per 9 pretesos contrafurs continguts en les pragmàtiques dels virreis Oropesa i Urbina.²⁵

Dels 19 contrafurs denunciats la majoria tractaven temes concrets que afectaven a una petita part de la població. Alguns d'aquests temes, que podríem qualificar com a secundaris, van ser els que més documentació van emanar, doncs van generar molta polèmica en la seua època ja que concernien a importants personalitats dins del Regne de València. Els casos del càstig a l'esclau i al cotxer de la marquesa de Quirra i el de l'empresonament del marquès de Benavites els podem situar, juntament amb les mesures empreses contra l'Almirall d'Aragó, com a conseqüència de l'enfrontament del duc de Montalto amb una part de la noblesa. Els Estaments adduïen que Montalto utilitzava el seu poder com a virrei per a castigar als seus enemics personals i per a intentar modificar el sistema de relació entre l'*alter nos* i la noblesa.²⁶

Altres dels contrafurs presentats encara que denunciaven esdeveniments concrets tractaven temes que afectaven a la totalitat de la població del regne de València. Ens referim a aquelles protestes que tenien com a assumpte principal l'ordre públic, i especialment al bandolerisme i les parcialitats.

Alguns d'aquests casos van ser conseqüència de la repressió que els virreis van portar a terme contra els caps de facció. Contra aquells que Casey deia que es movien entre les ombres i no es podia provar la seua implicació directa en els crims, però dels que era *vox populi* que estaven darrere del clima de violència que es vivia a la Ciutat.²⁷ De manera que es va procedir contra aquests capitosts sense fer cap tipus de procés, sinó actuant de fet, aplicant el càstig sense que precedís sentència, fent ús de la potestat econòmica,²⁸ que s'havia convertit en una ferramenta fonamental per a intentar mantenir la pau i el control sobre el regne.

²⁵ Consideració de la Reial Audiència sobre els memorials. ACA, *Consell d'Aragó*, Llig. 588, núm. 39/19. I còpia en ARV, *Reial Cancelleria*, 592, ff. 150r.-157r.

²⁶ Els Estaments referien que Montalto "*bivamente se ha empeñado en desfavorecer la nobleza*". *Ja que des de que va accedir al seu càrrec "ha mostrado desear introducir la soberanía de los que lo son en Italia, y no es conveniente del servicio de vuestra magestad variar formas en los gobiernos"* (ACA, *Consell d'Aragó*, Llig. 591, núm. 13/3). Un precedent d'aquestes protestes sobre el tarannà autoritari del virrei el trobem en l'ambaixada que el senyor de Borriol va portar a terme en nom de l'Estament Militar. Lluís J. Guia, "A la cerca de l'horitzó...", pp. 315-335.

²⁷ J. Casey, *El regne de València al segle XVII*, Barcelona, 1981, p. 246.

²⁸ Sebastià García Martínez senyalà dos tipus de mesures en contra dels fenòmens del bandolerisme i les parcialitats, les mesures jurídiques, enquadrades dins del marc legislatiu però poc eficaces, i altres fora de la via judicial com els ajusts amb les quadrilles de bandolers o la potestat econòmica, que significava actuar contra els caps de facció sense que precedís cap tipus de sentència judicial. S. García, *Els fonaments del País Valencià modern*, València, 1968, pp. 54-66. I també a S. García, *Valencia bajo...*, pp. 34-38.

En tot cas, utilitzar la potestat econòmica significava fer cas omís d'aquells furs que obligaven a processar als delinqüents, de manera que quasi sempre que s'emprava es produïa la protesta estamental, una cosa de la qual el Consell d'Aragó era conscient, i encara així consideraven útil seguir fent-ne ús. Així queda de manifest en la documentació emanada sobre l'empresonament de Leandro Escales.²⁹

Durant l'ambaixada es va protestar perquè aquest personatge havia estat enviat al Penyó sense que se li fes cap tipus de procés, es a dir mitjançant la via econòmica. Com es sabut, Escales fou un dels principals caps de bàndol a les dècades de 1630 i 1640.³⁰ Açò va fer que es portaren a terme diversos intents per a treure'l fora del regne abans d'enviar-lo a Àfrica de forma definitiva. Al 1639 ja s'havia intentat enviar-lo al front per a que lluités en Fuenterrabia, però va aconseguir lliurar-se degut a la seua condició de familiar de la Inquisició encara que no va poder evitar el seu confinament en la presó inquisitorial,³¹ d'on sabem que finalment va escapar.³²

Certament la vida d'aquest personatge va ser novel·lesca, doncs la raó final que el va portar al Penyó dels Vélez no va ser la seua influència en el món de les parcialitats, sinó la seua relació amb Calixta Catalán que també havia sigut amant de Vicent Adell, altre personatge clau en les bandositats.³³ En tot cas ací ens centrarem com ja hem dit en el debat que suscitava l'ús de la potestat econòmica.

²⁹ Exposaren juntament amb el cas d'Escales els contrafurs de l'enderrocament de les cases dels receptors de bandolers i el de la decapitació de Tomàs Anglesola, en tots tres es va actuar per la via econòmica i van ser qualificats per Sebastià García com els casos més rellevants dins d'aquesta ambaixada. S. García, *Valencia bajo...*, pp. 173-174.

³⁰ Algunes mencions sobre aquest personatge les podem trobar en: J. Casey, "La crisi general del segle XVII a València (1646-1648)" en *Boletín de la sociedad castellonense de cultura*, tomo XLVI, vol. II (1970), *passim*. També mencionat a: L. Guia, "Dissidència política i repressió social al País Valencià a mitjan segle XVII" en *Saitabi: revista de la facultat de Geografia e Història*, núm. 34 (1984), p. 116.

³¹ ACA, *Consell d'Aragó*, Llig. 582, núm. 75/1. I a ACA, *Consell d'Aragó*, Llig. 582, núm. 75/2.

³² Sobre aquesta fuga un document posterior en diu: "Estando en el castillo de Peñíscola en tiempo del duque de Gandía con orden de que no se le dexase hablar ni escribir y no se cumplió, y se fugó de día engañando a los guardias... de lo que se desencadenaron desdichas pues salió y se reunió con cabezas de bandos y gente sediciosa". ACA, *Consell d'Aragó*, Llig. 584, núm. 25/1.

³³ El virrei duc d'Arcos va arribar a un acord amb Escales i Vicent Adell per a que anaren a la guerra a canvi de perdonar els seus delictes. Durant la seua absència es va enviar a un convent a Calixta Catalán, a la que ambdós freqüentaven. Així quan aquests personatges van tornar del front el virrei els va fer prometre que no tornarien a veure a aquella dona, però Escales va faltar a la seua paraula i va tornar amb ella, la qual cosa va provocar que Adell i els seus parcials tornessin a inquietar el regne. Així es va decidir enviar a Calixta a Sardenya per a allunyar-la dels seus amants. Així en dos ocasions Escales va intentar evitar que la seua amada marxés a Sardenya, provocant un gran escàndol que acabaria amb Escales empresonat i més tard amb la decisió d'enviar-lo al Penyó (ACA, *Consell d'Aragó*, Llig. 584, núm. 25/1).

De fet abans de que es procedís a enviar a Escales al Penyó el Consell d'Aragó ja sabia que probablement s'anava a produir la protesta del regne, ja que els Estaments argumentaven que utilitzar la potestat econòmica suposava la transgressió de les lleis. Tanmateix el Consell d'Aragó defenia que no s'utilitzava per a punir els delictes, sinó per a prevenir danys futurs per a la república la qual cosa no estava prohibida.³⁴

Altre dels contrafurs en el que es denunciava que s'havia actuat sense procés era la protesta per l'enderrocament de les cases d'alguns personatges que havien sigut acusats de receptadors de bandolers. Aquest mecanisme s'utilitzava tant per a castigar a membres de les parcialitats com a caps de bandolers. Alguns dels casos que els Estaments referien eren els de Guillem Ramón Anglesola i don Jaume Ruiz de Castellblanc, senyor de la Torre Baixa.³⁵ El primer era una personalitat destacada en el món de les parcialitats i personatge molt influent en el municipi valencià i també en l'Estament Militar,³⁶ mentre que el segon era un famós bandoler que va estar fugint de la justícia durant més de tres dècades.³⁷ Així doncs ens trobem davant un recurs que va ser emprat per a punir a importants personatges per la seua col·laboració amb els bandolers mitjançant el qual es pretenia enviar el missatge de que ningú podia esquivar a la justícia.

Però sens dubte el cas que més crida l'atenció de tots els que es van protestar és la decapitació de Tomàs Anglesola durant la persecució general de 1648.³⁸ El comte d'Oropesa va utilitzar un fet que podia parèixer anecdòtic,

Per aquest empresonament ja es va protestar a les Corts de 1645 (Lluís J. Guia, *Cortes...*, pp. 205-206), però no seria fins a que es va portar a terme la protesta per mitjà del senyor de Gilet quan es va decidir tornar-li la llibertat, primer enviant-lo a Castella i més tard a València, això sí sense reconèixer que s'havia comés cap contrafur (ACA, *Consell d'Aragó*, Llig. 588, núm. 39/27. ARV, *Reial Cancelleria*, 592 ff. 167r.-169r.). Sabem poc del per què de la decisió de permetre'l tornar al regne però podem pensar que es va produir perquè havia passat el temps suficient per a que la influència d'Escales dins del món de les parcialitats disminuís fins a uns nivells que permeteren el seu retorn.

³⁴ El Consell d'Aragó argumentava el següent: "*Aunque los Estamentos han pretendido varias veces que estos procedimientos son contrafueros y que no se pueden hacer sin conocimiento de causa. Pero ha declarado en ellas también por vuestra magestad y sus ministros que no está prohibido por los fueros porque sus disposiciones se han de entender de los casos en que se usa la jurisdicción contenciosa y se trata del castigo de los delitos passados, pero no quando se hable de prevención de daños futuros que se hace con la potestad económica que como supremo padre de la república compete a vuestra magestad atendiendo a la defensa de la paz y quietud pública*". ACA, Consell d'Aragó, Llig. 584, núm. 25/1.

³⁵ ACA, *Consell d'Aragó*, Llig. 588, núm. 39/25.

³⁶ James Casey fa alguns anys ja va demostrar la notable influència d'aquest personatge, i com el seu enfrontament amb Gaspar Joan Zapata va provocar la crisi municipal de 1646-1648. J. Casey, "La crisi...", *passim*.

³⁷ Refereix Sergio Urzainqui que quan va ser executat als 72 anys al 1672 estava acusat de més d'un centenar d'assassinats. S. Urzainqui, *Bandidos y bandolerismo en la Valencia del siglo XVII: nuevas Fuentes, nuevas perspectivas*, València, 2016, tesis doctoral, pp. 316-324.

³⁸ L'origen immediat d'aquesta execució cal buscar-lo en la Persecució General que va iniciar Oropesa, una persecució que buscava acabar amb la violència organitzada que creava

com va ser un robatori sacríleg, per a iniciar un procés que el va permetre sortir de la difícil situació política en que es trobava. Aquesta conjuntura va ser aprofitada pel virrei per a actuar contra aquells sectors de les elits que més oposició li havien presentat, així va pretendre actuar simultàniament contra els fenòmens del bandolerisme i les parcialitats. De manera que va procedir a empresonar a alguns cavallers per ser considerats encobridors o còmplices dels bandolers.³⁹

Aprofitant aquesta situació excepcional, el dia 15 de maig es va portar a terme l'execució de Tomàs Anglesola sense que precedís judici ni sentència, únicament l'ordre del virrei Oropesa. Un fet que Lluís Guia interpretà com una demostració de força per a atemorir als que tenien algun dubte sobre la legalitat o conveniència de les mesures portades a terme.⁴⁰ Oropesa contava amb el suport de la Junta per a l'extirpació dels bàndols, d'una junta de teòlegs i, per suposat, havia contactat amb l'assessorament de l'Audiència, i dins d'ella l'especial implicació de Llorens Mateu i Sanz.⁴¹ De tota manera, a pesar dels suports que tenia dins del regne, una vegada executada la pena el virrei va procedir de forma immediata a justificar la seua actuació davant del rei i del Consell d'Aragó.⁴²

seriosos problemes als virreis en el manteniment de la pau i en la governabilitat del regne. A aquesta Persecució General va dedicar algunes pàgines Lluís Guia. L. Guia, "Dissidència...", pp. 105-124.

³⁹ Entre ells don Jerónimo i Tomàs Anglesola, Vicent Adell, i Josep Vallterra. ACA, *Consell d'Aragó*, Llig. 589, núm. 29. A més, s'havia estat preparant secretament una operació per acabar amb les parcialitats. Així el dia 12 de maig s'ordenava la presó immediata de tots els delinqüents i valedors de qualsevol estat i condició, s'organitzaren batallons i batudes per a capturar als bandolers i es dotà als perseguïdors de poders extraordinaris, es tractava d'una persecució molt ben organitzada aprofitant el moment propici i tots els mitjans disponibles. Una persecució en la que Oropesa contava amb el gran avantatge de que contava amb el suport de la junta creada per a la extinció dels bàndols, la qual cosa el permetia tindre una major llibertat d'acció i una menor subjecció a la normativa foral. Lluís J. Guia, "Dissidència política...", *passim*.

⁴⁰ L. J. Guia, *Felipe IV y los avances del autoritarismo real en el País Valenciano: Las Cortes de 1645 y la guerra de Cataluña*, València, 1982, tesis doctoral, p. 490.

⁴¹ Com refereix Lluís Guia el propi Mateu va atribuir-se la responsabilitat de la decisió d'ajusticiar a Anglesola. L. J. Guia Marín, "El Regne de València. Pràctica...", p. 903.

⁴² El mateix dia en que s'havia portat a terme l'execució el virrei informà al monarca amb una carta en la qual, a més de referir la resta d'esdeveniments relatius a la Persecució General, exposava com s'havia arribat a la decisió d'ajusticiar a Anglesola. El virrei referia que partint de les opinions de la junta de teòlegs –entre aquestes opinions estava la de que el mètode més adequat per actuar era fent ús de la potestat econòmica– i tenint en compte la gran expectació que s'havia creat per la Persecució General va exposar a la junta per a l'extirpació dels bàndols que era necessari un remei que posés fi a l'actuació de les parcialitats. De manera que considerant inadequats els mitjans ordinaris que dificultaven que la situació es resolgués amb la rapidesa necessària, va decidir fer una demostració "que acabase de persuadir al Reyno". ACA, *Consell d'Aragó*, Llig. 589, núm. 37, i ACA, *Consell d'Aragó*, Llig. 589, núm. 38.

Creia Oropesa que aquesta sanguinolenta execució era necessària per a demostrar que existia justícia i permetria que des d'aquell moment els processos judicials es desenvoluparen amb normalitat ja que “*se hallarán testigos para poder probar los delitos que hasta agora estaban sepultados por el miedo de los que callavan por el riesgo de sus vidas*”.⁴³

En tot cas la resposta estamental davant aquesta demostració de força per part d'Oropesa es faria esperar. Tenim notícies de l'any 1652 de que la junta de Contrafurs es negà a protestar pel cas. Així doncs els Estaments varen deixar passar quasi 7 anys en silenci esperant el moment oportú per a exposar-los. No sabem el motiu d'aquest retard, tal volta va ser la por a les represàlies que el virrei pogués emprendre, però de tota manera, el cert és que calgué esperar fins a 1655 per a que es denunciés formalment per contrafur la decapitació de Tomàs Anglesola.⁴⁴

Finalment els Estaments denunciaren que aquesta execució s'havia portat a terme transgredint els furs, mentre que l'Audiència argumentava que s'havia portat a terme per l'excepcionalitat de les circumstàncies, doncs “*la salud del pueblo es la suprema y más soberana ley*”.⁴⁵ En tot cas la resolució reial va ser que aquest cas no podia ser contrafur, però que no servís com a precedent.

De tota manera creiem convenient destacar sobre aquest cas una idea que va ser apuntada per Lluís Guia ja fa uns anys, la de que en un context tan delicat com el de la dècada de 1640 els virreis i la Corona veien les parcialitats com un fenomen realment perillós que era considerat com una mena de dissidència política que havia de ser reprimida.⁴⁶ Doncs Anglesola no sols va ser acusat de pertorbador de la pau o de connivència amb els delin-

⁴³ ACA, *Consell d'Aragó*, Llig. 589, núm. 38. Aquesta frase és molt il·lustrativa del tipus d'arguments utilitzats per a justificar l'ús de la potestat econòmica, doncs precisament com ja hem dit s'actuava contra aquells personatges dels que no es podia provar la seua implicació en els crims, contra personatges molt influents contra els que cap persona volia testificar. Els arguments d'Oropesa van ser analitzats pel Consell d'Aragó el 23 de maig de 1648. L'opinió del Consell respecte a la persecució de les parcialitats era favorable a Oropesa, però en relació a l'execució d'Anglesola la posició no estava tan clara. L'opinió general del Consell era la de posar en dubte la manera en que s'havia portat a terme ja que encara que el càstig era l'adequat per als crims que s'imputaven es posaven objeccions a que no s'hagués fet procés de manera que aconsellaven al monarca que demanés un informe detallat al virrei. Per la seua banda els regents Cristòfol Crespí de Valldaura i Pedro Villacampa van emetre un vot particular en el que consideraven que demanar més informació al virrei suposaria desautoritzar-lo i posar en dubte la seua actuació la qual cosa en un moment tan delicat com aquell no era recomanable. Felip IV es decantà per seguir la recomanació de Crespí i Villacampa de no demanar més explicacions i esperar al desenvolupament dels esdeveniments.

⁴⁴ ACA, *Consell d'Aragó*, Llig. 583, núm. 20.

⁴⁵ Consideració de la R. Audiència sobre el memorial previ a l'ambaixada, febrer 1655. ACA, *Consell d'Aragó*. Lligall 589/52. Amb còpia a: ARV, *Real Cancellaria*, 592, ff. 146v-149r.

⁴⁶ L. J. Guia, “Dissidència política...”, pp. 105-124.

qüents, sinó va ser acusat de cridar a la revolta.⁴⁷ És a dir no se'l veia només com un perill per a l'orde públic, sinó com un agitador polític. De manera que en un moment tan complex es creia que les parcialitats no eren ja només un problema per al manteniment de la pau i la justícia, sinó que podien comprometre seriosament els interessos de la Corona i podien plantejar molts problemes en un context en el que evitar el contagi de la Revolta Catalana s'havia convertit en prioritari.

Per altra banda, en el segon memorial que el senyor de Gilet va entregar a Felip IV es protestava per 9 suposats contrafurs continguts en algunes pragmàtiques promulgades durant els virregnats del comte d'Oropesa i l'arquebisbe Urbina. Es protestava per dues pragmàtiques que tractaven de la persecució i repressió del bandolerisme, concretament les publicades el 14 de febrer de 1647 i el 19 de setembre de 1650,⁴⁸ però com s'exposa en el document de resolució dels contrafurs, la pragmàtica de 14 de febrer de 1647 no apareixia en els llibres de la cúria, de manera que la Reial Audiència i el Consell d'Aragó consideraren que els Estaments estaven fent referència a la pragmàtica de 16 d'abril de 1646.⁴⁹ No ens centrarem ací en analitzar cada un dels contrafurs,⁵⁰ sinó que creiem més adient exposar alguns dels arguments utilitzats per la Corona per a justificar que no s'havien transgredit les lleis, ja que aquesta argumentació permetia esquivar algunes de les limitacions que la legislació imposava a la actuació reial.

L'argumentació que utilitzà la Corona i en especial la Reial Audiència era en tots els casos molt similar. En primer lloc al·legar que les mesures empreses no s'oposaven a cap fur, destacant que els Estaments tampoc assenyalaven directament cap que es contravení, sinó que la denúncia que havien realitzat era genèrica. En els casos en els que sí havien estat més

⁴⁷ El Consell d'Aragó qualificà a Tomàs Anglesola com a “*revolvedor de pueblos*”. ACA, *Consell d'Aragó*, Llig. 588, núm. 39/25.

⁴⁸ Pareix ser que la pragmàtica del virrei Urbina ja havia suscitat polèmica des del mateix moment en que es va publicar doncs tenim notícia de que el 18 d'octubre de 1650 l'Estament Militar havia deliberat que anessin 6 representants (3 nobles i 3 cavallers) a demanar al virrei la revocació i afirmaven: “que qualsevol negoci que de huy en avant se oferirà per urgent que sia y de gran reparo no prendrà lo estament resolució alguna fins tant se haja revocat les pragmàtiques”. ARV, *Reial Cancelleria*, 540, ff. 277-278.

⁴⁹ Resolució sobre els memorials presentats pel regne. ACA, *Consell d'Aragó*, Llig. 588 núm. 39/27. Còpia en ARV, *Real Cancelleria*, 592, ff. 167r.-169r.

⁵⁰ Com ja hem dit es va protestar per 9 contrafurs continguts en aquestes pragmàtiques: 1. Que el contingut d'alguns capítols interferia amb la jurisdicció senyorial, 2. El càstig que s'havia d'aplicar als oficials que no perseguien als bandolers, 3. Augmentar les penes als receptadors de delinqüents, 4. Que en els processos es poguessin privilegiar les proves, 5. Que per a provar la receptació de bandolers bastessin presumpcions, 6. Que el virrei i la Reial Audiència poguessin arbitrar les penes, 7. Que es convertiren en casos fiscals alguns no reconeguts així en els furs, 8. La demolició de les cases dels receptadors de bandolers i 9. Que es condemnessin als receptadors encara que fossin familiars dels bandolers.

precisos, el que argumentava l'Audiència era posar en dubte la validesa d'aquests furs per les situacions previstes a les pragmàtiques. És a dir que buscaven qualsevol buit en la legalitat per a tractar de justificar que en els casos concrets denunciats no es transgredia cap llei encara que els furs paregueren dir el contrari. Per altra banda tractaven de justificar la Corona i l'Audiència les disposicions de les pragmàtiques argumentant que eren pràctiques que ja es venien portant a terme des de feia molt temps, exhumant, en molts casos, altres pragmàtiques anteriors que tenien disposicions similars. Intentant amb açò donar a entendre que si haguessin sigut contrafur ja s'hagués protestat amb anterioritat. En aquest sentit en alguns casos es senyalaven alguns capítols de pragmàtiques aprovades pels reis, concretament la de 7 de juny de 1586⁵¹ seguint la idea de que en tot cas pot haver-hi mals ministres, però mai un mal rei, la qual cosa ve a justificar-se amb el sentit paternalista del monarca que sempre busca el bé dels seus súbdits. Seguint amb aquesta idea en altres ocasions s'esgrimeix l'acció de doctors, lletrats i homes sants, que prengueren decisions similars per a garantir la salut de la *res publica*, utilitzant arguments d'autoritat per tal de defensar que aquestes decisions no podien ser errades.⁵²

Per altra banda, cal destacar la utilització continua de la pragmàtica del 2 de maig de 1648⁵³ com a argument. Aquesta pragmàtica havia sigut publicada en el context de la Persecució General, de manera que havia sigut redactada amb l'aprovació de la junta d'electes creada per a assessorar al virrei en aquest context. De manera que si alguns dels capítols dels que es protestava coincidien en el contingut amb la pragmàtica de 1648 podia ser interpretat que o bé no eren contrafur o bé els Estaments havien estat d'acord en contravenir les lleis. Així que aquesta pragmàtica era un argument de molt pes que s'havia obtingut gràcies a l'habilitat del comte d'Oropesa per involucrar a part dels Estaments en la tasca de la Persecució General.⁵⁴

⁵¹ Aquesta pragmàtica es pronunciava en termes molt similars als que protestaven els Estaments, i de forma molt més detallada venia a imposar les mateixes mesures contra els delinqüents i els seus receptadors, incloent penes a galeres, Orà o segrest de la jurisdicció, a més d'incloure clàusules com la possibilitat de privilegiar proves per als casos de receptació. J. L. Canet i D. Romero (Eds.), *Crides, pragmàtiques, edictes, cartes i ordres per a l'administració i govern de la Ciutat i Regne de València en el segle XVI*, vol. II, València, 2002, pp. 499-515. A aquesta pragmàtica també van dedicar un article Jorge Català i Sergio Urzainqui. J. A. Català i S. Urzainqui, "Nemo teneatur ad impossibile. Las consecuencias de la pragmática para la extirpación del bandolerismo valenciano: cláusulas relativas a la punición de homicidios (1586-1604)" en *Revista de historia moderna: anales de la Universidad de Alicante*, núm. 32 (2014), pp. 147-179.

⁵² Consideració de la Reial Audiència sobre els memorials d'abril de 1656. ACA, *Consell d'Aragó*, Llig. 588, núm. 39/19. Còpia en ARV, *Reial Cancelleria*, 592, ff. 150r.-157r.

⁵³ ARV, *Reial Cancelleria*, 601, ff. 107-114.

⁵⁴ Sobre aquesta Persecució General iniciada pel virrei Oropesa es pot consultar en: L. J. Guia Marín, *Felipe IV y los avances...*, pp. 479-493. Especialment des de la pàgina 487 s'obser-

Darrere de la minuciosa argumentació de l'Audiència trobem el mateix tipus d'arguments repetits una i altra vegada, el que va permetre al Consell d'Aragó tindre una valoració individualitzada de cada un dels contrafurs que facilità poder emetre el seu parer de forma molt més breu. Així, el Consell d'Aragó es limità a fer una valoració global en la qual considerava, que no s'havia fet cap contrafur i que els casos no eren tan rigorosos com consideraven els Estaments. En el cas hipotètic en el que s'haguera comés algun contrafur “*solo mirava la utilidad pública lograda en la quietud que hoy goça aquel Reyno*”, de manera que qualsevol contrafur que s'haguera pogut cometre estaria justificat per la *salus populi suprema lex*; principi que autoritzava a que en aquells casos en que la república ho necessités el monarca podia transgredir els furs, encara que en aquesta ocasió no reconeixien tampoc que s'hagués fet.⁵⁵

De tota manera la resposta final als contrafurs, que arribà apurant el termini de tres mesos que la legislació disposava per donar una resolució,⁵⁶ fou comunicada amb una carta del rei datada a 5 de juliol de 1656,⁵⁷ en la que es deia que les pragmàtiques quedaven revocades, encara que sense reconèixer, com hem dit, cap transgressió de les lleis. Aquesta resposta pareix que no va satisfer al virrei Montalto, que va escriure en diverses ocasions al monarca demanant que o bé no fossin revocades o bé que es fera una nova, doncs no hi havia ferramentes suficients per a fer front al bandolerisme, una situació que va dilatar la resolució final d'aquests assumptes fins al setembre de 1657, més d'un any després que en la resta de casos.⁵⁸

De forma paral·lela a la resolució dels contrafurs es va obrir un debat dins del Consell d'Aragó sobre com s'havien de donar les respostes i resolucions als Estaments. El regne va protestar en diverses ocasions perquè estaven rebent les respostes a través del virrei i no es comunicaven al senyor de Gilet present en la Cort, la qual cosa, a parer dels Estaments, augmenta-

ven les maniobres emprades pel virrei per a aprofitar les divisions dins dels Estaments per a portar a terme una Persecució General que va ser aprofitada en alguns casos per a resoldre problemes d'índole polític. També es pot trobar a L. J. Guia, “Dissidència política...”, pp. 102-125.

⁵⁵ Consideració del Consell d'Aragó. ACA, *Consell d'Aragó*. Llig. 588, núm. 39/25.

⁵⁶ Pareix ser que l'Audiència ho tenia molt present, ja que entre algunes anotacions de lleis trobem el fur que estipulava aquest termini de tres mesos. ARV, *Reial Cancelleria*, 592, ff. 160v.-161v.

⁵⁷ Carta del rei a Montalto. 5 de juliol 1656. ARV, *Reial Cancelleria*, 592, ff. 169r.-170r.

⁵⁸ En distintes missives que Montalto va remetre a Felip IV consultava que havia de fer doncs s'havien revocat les pragmàtiques per les que els Estaments havien protestat però hi havia altres que contenien disposicions similars, la qual cosa va fer que el rei revoqués “*las demás pragmáticas, hechas y mandadas publicar por los virreyes*”. Un fet que va provocar que el virrei tornés a protestar i demanés que es fera una nova pragmàtica per a la persecució del bandolerisme, una opció que finalment el rei va descartar. ARV, *Reial Cancelleria*, 592, ff. 171r.-173v.

va les dilacions i les despeses.⁵⁹ El Consell d'Aragó va decidir finalment fer les comunicacions a través de *l'alter nos*. El debat ens ha donat l'oportunitat d'observar com es va intentar esquivar a l'ambaixador en les negociacions amb el regne. Un fet que podem interpretar com que s'intentava negar la funció de l'ambaixador com a intermediari, mantenint la preeminència del virrei, la qual cosa provocava evidentment el malestar dels Estaments, doncs havien de rebre les respostes i resolucions dels contrafurs de la mateixa persona de la qual protestaven.

Com ja hem dit la resposta reial arribà just a temps per a evitar que els contrafurs foren declarats en favor del regne⁶⁰ un fet que hagués trastocat notablement els plans de la Corona, doncs dels 19 contrafurs dels que es va protestar en cap es va reconèixer que la llei havia sigut transgredida. A primera vista podríem pensar que la missió del senyor de Gilet va fracassar. Però cal no precipitar-se a l'hora d'emetre una valoració. Ja el propi fet de que es posés en marxa un mecanisme de protesta pot fer que ho veiem amb altres ulls, sobre tot tenint en compte el context en que es va produir, i l'entitat d'alguns dels motius de la protesta. És cert que els Estaments acudiren a sa majestat esgrimint la llei com a arma, demanant que els greuges foren reparats per raó de justícia, però aquesta aspiració no va ser satisfeta plenament, doncs no es va reconèixer cap contrafur, però també es cert que es van fer concessions.

Que es donés aquesta resposta ho podem enquadrar dins d'una estratègia que permetia, al no admetre cap vulneració de la llei, no comprometre l'acció de la Corona, i per altra banda aconseguir als Estaments, ja que rebien concessions i alguna mena de reparació. Una acció que situem en la línia dels plantejaments de Jon Arrieta sobre Crespí de Valldaura al respecte del funcionament de les institucions forals, ja que segons aquest autor el vicecanceller pretenia mantenir, al menys aparentment, un funcionament normal dels organismes forals, la qual cosa no estava renyida amb afavorir un reforçament de l'autoritat monàrquica.⁶¹ De manera que s'havia passat de la política més agressiva dels temps d'Olivares, que havia sigut vista en oca-

⁵⁹ Sabem que estes protestes van motivar una sèrie de consultes al Consell d'Aragó en les que va haver dos opcions clarament enfrontades, la dels juristes posicionats en mantindre al virrei com a intermediari i la dels consellers de capa i espasa que eren més favorables a fer les comunicacions per mitjà de l'ambaixador. ACA, *Consell d'Aragó*, 588, núm. 39/33, ACA, *Consell d'Aragó*, 588, núm. 39/34 i ACA, *Consell d'Aragó*, 588, núm. 39/35.

⁶⁰ En el fur 16 de les Corts de 1645 s'establia que si el rei no resolvia en un període de 3 mesos els contrafurs quedarien resolts en favor del regne. L. J. Guia, *Cortes...*, pp. 215.

⁶¹ Arrieta situa a Crespí de Valldaura com un personatge amb un pensament fruit del context en el que va viure, en el sentit de que intentava conciliar dos postures contraposades, la pactista que havia viscut un auge durant la revolta Catalana i altra d'un caràcter més absolutista. Així el vicecanceller pensava que s'havien de mantindre les lleis i institucions forals, al menys en aparença, per tal de mantindre unes relacions cordials amb les diferents províncies de la monarquia. J. Arrieta, "El ejercicio de la jurisdicción real en las Cortes de la Corona de Aragón (siglos XVI y XVII)" en *Actas del 47 Congreso Internacional para el Estudio de Instituciones Representativas y Parlamentarias*, Bilbao, 1999, pp. 229-260. I també a: *Idem*, "Las

sions com un intent de modificar el règim foral, a altra amb la que s'intentava mantenir unes relacions normalitzades i evitar qualsevol tipus de revolta o temptació secessionista.

Així doncs, segons aquest plantejament, era lògic que es feren algunes concessions als Estaments per tal d'evitar augmentar el malestar d'aquells que controlaven les institucions regnícoles. Ben és cert que al no reconèixer cap contrafur i argumentar que algunes satisfaccions que es donaven es feien per via de gràcia, s'aconseguia mantenir al rei en una posició superior en el seu diàleg amb el regne, doncs el rei, per indicació del Consell d'Aragó, no reconeixia que feia aquestes concessions obligat per les lleis, sinó per la seua reial voluntat.

Òbviament aquestes concessions no s'hagueren produït si no s'hagués posat en marxa el procediment de protesta, de manera que, a pesar del que pot parèixer a primera vista, les respostes als contrafurs no van ser tan negatives. La protesta estamental i la tasca del senyor de Gilet van ser útils, doncs encara que la denúncia dels contrafurs va ser tardana, i alguns assumptes eren ja irreparables,⁶² en la major part dels casos denunciats es va obtenir algun tipus de concessió o reparació. De manera que si no podem qualificar l'ambaixada com un gran èxit⁶³ sí ho podem fer com un èxit parcial, ja que la tramitació de l'ambaixada va provocar que la Corona fes marxa enrere en algunes de les mesures empreses i es va ordenar que altres no serviren com a conseqüència o precedent.

Al menys en aquest cas, l'activitat de la Junta de Contrafurs va resultar útil i va contribuir a que la relació rei-regne, malgrat totes les dificultats, es mantingués amb una relativa bona correspondència i així va seguir durant la resta de la centúria.

formas de vinculación a la Monarquía y de relación entre sus reinos y coronas en la España de los Austrias” en A. Álvarez-Ossorio i B. J. García (eds.), *La Monarquía de las naciones. Patria, nación y naturaleza en la Monarquía de España*, Madrid, 2004, pp. 303-326.

⁶² En aquest punt no podem evitar citar a Llorens Mateu i Sanz doncs deia que els contrafurs “*se devieran proponer quando el daño puede evitarse o repararse con celeridad; mas suelen aplicar este remedio quando ya el reparo es difícil o por ser irrevocable la acción o por contemplar otro fin que el del reparo*” (L. Mateu, *Tratado de la celebración de Cortes Generales del Reino de Valencia*, Madrid, 1677. Edició facsímil Ajuntament de València, València, 2002, p. 195). La qual cosa ens diu que el retard a l'hora de denunciar els greuges no era única d'aquest cas, sinó que es donava a sovint, el que feia difícil que es poguessin reparar.

⁶³ Utilitzem la expressió “gran èxit” doncs el nostre treball parteix de la breu menció que feu Sebastià García Martínez sobre l'ambaixada del senyor de Gilet en la que la va referir la transcendència d'aquesta ambaixada, de la que va opinar que “*pese a no haber logrado todos sus objetivos había constituido por tanto un gran éxito para el Reino*”. S. García, *Valencia bajo...*, pp. 175.